

INTERNATIONAL CONFERENCE
“Global Horizons in Philology and Pedagogy: Experiences of Turkic Nations”
September 25, 2025

DİL VƏ MƏDƏNİYYƏTLƏRƏRASI ÜNSİYYƏT

Quliyeva Həbibə Yaşar qızı

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin müəllimi

Xülasə

Məqalə dil və mədəniyyətlərəarası ünsiyyət arasındakı əlaqəni təhlil edir. İkinci dərəcəli mədəni mühit haqqında məlumat olmadan ünsiyyətin ümumiyyətlə mümkün olmadığını vurğulayır. Buna görə də mədəniyyətlərəarası ünsiyyət zamanı onun effektivliyinə zəmanət verən müəyyən linqvistik qaydalara riayət etmək lazımdır. Beləliklə, dillər mədəniyyətlərəarası ünsiyyət sistemində mühüm yer tutur və mədəniyyətlərəarası ünsiyyətin müvəffəqiyyətini və effektivliyini təmin edir. Bu təhlil insanlar arasında qarşılıqlı münasibətlərdə heyrətamiz oxşarlıqları üzə çıxarır, dil insanların dünyanı, digər etnik qrupların mədəniyyətini necə qavradığını müəyyən edir, mədəniyyətlərəarası harmoniyanı təmin edir.

Bu təhlil müxtəlif xalqlar arasında qarşılıqlı münasibətlərin ortaq cəhətlərini üzə çıxarır, dillərin universal vasitə kimi insanların bir-birini daha dərinədən dərk etməsinə xidmət etdiyini sübut edir. Beləliklə, dil mədəniyyətlərəarası dialoqun həm əsas predmeti, həm də aparıcı vasitəsi kimi çıxış edərək qloballaşan dünyada qarşılıqlı anlaşmanın və əməkdaşlığın mühüm təminatına çevrilir.

Açar sözlər : mədəniyyətlərəarası ünsiyyət , mədəniyyətlər , dil , qloballaşma , insan münasibətləri , müasir dünya , xarici dil , milli mədəniyyət.

LANGUAGE AND INTERCULTURAL COMMUNICATION

Abstract: This article analyzes the relationship between language and intercultural communication. It emphasizes that communication is generally impossible without knowledge of the secondary cultural environment. Therefore, when implementing intercultural communication, it is necessary to adhere to certain linguistic rules that guarantee its effectiveness. Thus, languages play an important role in the system of intercultural communication and ensure the success and effectiveness of intercultural communication. This analysis reveals amazing similarities in interpersonal relationships, determines how language determines people's worldview, how it perceives the culture of other ethnic groups, and how it ensures intercultural harmony.

This analysis reveals commonalities in the interactions between different peoples, and proves that languages, as a universal tool, serve to deepen people's understanding of each other. Thus, language becomes both the main subject and leading tool of intercultural dialogue, becoming an important guarantee of mutual understanding and cooperation in a globalized world.

Key words : intercultural communication , cultures , language , globalization , human relations , modern word , foreign language ,national culture.

21-ci əsrdə mədəniyyətlərəarası ünsiyyət hər bir insanın həyatının ayrılmaz hissəsidir.

Bu əməkdaşlığın iqtisadi, siyasi və mədəni aspektlərinin qloballaşmasının davam edən prosesləri ilə bağlıdır [1, s. 74]. Bu baxımdan, mədəniyyətlərəarası səmərəli ünsiyyətə kömək edən xüsusiyyətlərin və amillərin öyrənilməsi elmi tədqiqatın perspektivli və aktual sahəsidir [2, s. 56]. Əməkdaşlığın

hərtərəfli inkişafı və təşviqi üçün ilk növbədə müxtəlif mədəniyyətlərin nümayəndələri arasında səmərəli ünsiyyəti təmin etmək lazımdır.

Mədəniyyətlərarası ünsiyyət mübadilə prosesidir.

Müxtəlif mədəniyyətləri və dilləri təmsil edən insanlar arasında məlumat mübadiləsidir. Cəmiyyətdə digər mədəniyyətləri anlamaq və onlarla uğurla ünsiyyət qurmaq vacibdir. Ona görə də müasir qloballaşma və müxtəlif mədəniyyətlər arasında ünsiyyət dünyasında mədəniyyətlərarası kommunikasiya yüksəlişdədir [3, s. 216]. Mədəniyyətlərarası mühitdə anlaşma və effektiv ünsiyyət məqsədlərə uğurla nail olmaq və müsbət münasibətlər qurmaq üçün açar ola bilər [4]. Mədəniyyətlərarası ünsiyyət müasir dünyanın həyatı və mühüm hissəsidir və ölkələr arasında sərhədlər getdikcə daha çox keçirici olur. Müxtəlif mədəniyyətlərin nümayəndələri bir-biri ilə biznes, təhsil, səyahət və həyatın digər sahələrində qarşılıqlı əlaqədə olurlar [5]. Bununla belə, digər mədəniyyətlərin nümayəndələri ilə görüşərkən uğurlu ünsiyyət və qarşılıqlı əlaqə üçün dil, mədəni və davranış maneələrini dəf etmək vacibdir. Mədəniyyətlərarası ünsiyyət üçün informasiya bazasının genişləndirilməsi və mədəniyyətlərarası ünsiyyətdə müasir menecerlərin səriştəsinin artırılması dövrün tələbidir. Başqa mədəniyyətlərin təcrübəsinin öyrənilməsi təcrübəsi “mədəniyyətlərarası ünsiyyət” adlanır.

Beynəlxalq münasibətlərin artması və müxtəlif mədəniyyətlərin qarşılıqlı əlaqəsi ilə əlaqədar olaraq onların tədqiqi kifayət qədər diqqəti cəlb edir [6]. Mədəniyyətlərarası ünsiyyət probleminə diqqət günü-gündən artır. Davranışın əksi olan milli mədəniyyət ünsiyyət vasitəsilə ifadə olunur. Eyni şifahi və şifahi olmayan ünsiyyət simvolları əsasən xalqın və ölkənin adət-ənənələrini, mədəniyyətini və xüsusiyyətlərini əks etdirir. Ən məşhur şifahi ünsiyyət vasitəsi hər şeydən əvvəl insan nitqidir. Halbuki insan nitqi dilin yalnız bir elementidir və buna görə də onun funksionallığı bütövlükdə bütün dil sisteminin funksionallığından daha azdır. Dil mədəniyyətdən kənarında mövcud deyil. O, mədəniyyətin ən mühüm komponentlərindən biridir, düşüncə formasıdır, konkret olaraq insan fəaliyyətinin təzahürüdür.

Deməli, dil və mədəniyyət bir-birindən ayrılmazdır. Dil və mədəniyyətin əlaqəsi mürəkkəb və çoxşaxəli məsələdir. Bununla belə, onların yaxın münasibəti göz qabağındadır.

S.G.Ter-Minasovanın qeyd etdiyi kimi: “Dil mədəniyyətin güzgüsüdür, o, təkcə insanı əhatə edən real dünyanı deyil, nəinki

real həyat şəraitini, eyni zamanda xalqın ictimai şüurunu, mentalitetini, milli xarakterini, həyat tərzini, adət-ənənələrini, adət-ənənələrini, mənəviyyatını, dəyərlər sistemini, münasibətini, dünyagörüşünü” [7]. Mədəniyyətin ən mühüm tərkib hissələrindən biri fikirlərin ifadə vasitəsi, ünsiyyət vasitəsi, təfəkkür forması, dilin konkret olaraq mədəniyyətlərarası təmasda olan fəaliyyətinin təzahürü olan dildir. Bu səbəbdən də, müxtəlif dillərdə danışan insanlar dünyanı başqa cür görürlər. Bir müddət ərzində bir insan xarici bir dünyanı, xarici mədəniyyəti mənimsəyir, bu da bir növ şəxsiyyətin parçalanmasına səbəb olur.

Etiket vəziyyətləri müxtəlif və müxtəlif amillərdən asılı olaraq çox dəyişə bilən gündəlik ünsiyyətlə sıx bağlıdır. Etiket situasiyalarının müxtəlifliyi cinsdən, yaşdan, mənşədən, görüşdən, günün və/və ya ilin vaxtından, məşğuliyyətdən, sosial statusdan və s. asılı ola bilər.

INTERNATIONAL CONFERENCE
“Global Horizons in Philology and Pedagogy: Experiences of Turkic Nations”
September 25, 2025

mədəniyyətlərərsası ünsiyyətin öyrənilməsi, "qlobal kənd" termini ortaya çıxdı. Bu, üstünlük təşkil edən yeni kommunikasiyaları və daha sonra mədəni vəziyyəti təsvir etmək üçün Marshall McLuhan tərəfindən hazırlanmışdır. MakLuhan elektron rabitənin inkişafı nəticəsində yer kürəsinin kənd ölçüsünə qədər necə "kiçildiyini", istənilən qitədən dünyanın istənilən nöqtəsinə məlumatı anında ötürməyə imkan verdiyini təsvir edir [9]. Bu gün "qlobal kənd" termini ilk növbədə İnterneti və Ümumdünya Şəbəkəni təsvir etmək üçün metafora kimi istifadə olunur. İnternetdə həmsöhbətlər arasında fiziki məsafə ünsiyyətdə əhəmiyyətli rol oynamır; təkə məkan və zaman silinmir, eyni zamanda mədəniyyətlər, dünyagörüşlər, adət-ənənələr, dəyərlər də bir araya gətirilir. Elektron vasitələrlə bir-biri ilə ünsiyyət quran insanlar sanki bir kənddə yaşayırmış kimi çox yaxın adamlar kimi fikirləşir və hərəkət edirlər. İstər-istəməz bir-birlərinin həyatına getdikcə daha çox qarışırlar,

gördükləri və eşitdikləri hər şeyi müzakirə edirlər. Bu kontekstdə mədəniyyətlərərsası şifahi ünsiyyət kifayət qədər öyrənilməsə də, olduqca maraqlı bir prosesdir. Bu mənada effektiv mədəniyyətlərərsası şifahi ünsiyyət sadə və əlçatan mexanizm deyil. Yəni mədəniyyətlərərsası ünsiyyətin effektivliyi sadəcə sözlərin mənasını bilməklə ölçülmür.

Qeyd edək ki, jarqon anlayışı və deyimlərdən istifadə mədəniyyətlərərsası ünsiyyət çərçivəsində qəbuləilməzdir. Sözlər elə seçilməlidir ki

mümkün olan ən böyük mənanı çatdırırsın. Digər mədəniyyətlərə mənsüb həmsöhbətlərə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Bundan əlavə, yadda saxlamaq lazımdır ki, bəzi dillərdə yanlış stress və ya intonasiya danışıq cümləsinin xarakterini və mənasını kökündən dəyişə bilər.

Sonda qeyd etmək olar ki, dünyanın hər yerindən gələn insanları başa düşmək üçün xarici dildə, xüsusən də ingilis dilində danışmaq çox vacibdir. Əminliklə demək olar ki, tolerant və sülhsevər xalqın parlaq gələcəyi üçün mədəniyyətlərərsası ünsiyyətə

xüsusi diqqət yetirilməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1.Qonçarova, N. A., “Məzmun marketinqi brendləri onlayn təşviq etmək üçün bir vasitə kimi”, Vətəndaş Cəmiyyətinə doğru, № 1 (49), 2023, səh. 73-75.

2.Qonçarova N.A., Xaitova A. İ., Oşkordina A. A., Makarova E. N. İxtisaslaşan magistr tələbələri tərəfindən ingilis dilinin mənimsənilməsinin səmərəliliyinin artırılmasının xüsusiyyətləri öhdəsindən gəlmək İTİ // Bu gün Təhsil üçün Elm. - 2023. - Cild. 13. - Xeyr. 5. - Səh. 51-77.

3.Makarova E. N., Qonçarova N. A. Qeyri-lingvistik sahədə dil təhsili alqoritmi Universitet // Filologiya sinfi. - 2023. - Cild. 28. № 2. - Səh. 205-219.

4. Herbert McLuhan: Quten- Berq Qalaksi. Yazan İnsanın formalaşması - (Elektron resurs) Giriş rejimi: <https://www.labyrinth.ru/books/639747/>

5. Mədəniyyətlər arasında ünsiyyət. (Communication Between Cultures) [Elektron resurs] Giriş rejimi: <https://books.google.ru/books/about/Communicat> Mədəniyyətlər arasında ion.html?id=fxmSZD9gftkC

&redir esc=y

INTERNATIONAL CONFERENCE
“Global Horizons in Philology and Pedagogy: Experiences of Turkic Nations”
September 25, 2025

6.A. Kroeberin Mədəniyyət Konsepsiyası [Elektron resurs] -PexHM Giriş rejimi:<https://ru.wikipedia.org/wiki/>

7.Dil və Mədəniyyətlərarası Ünsiyyət [Elektron resurs] [Resurs] Giriş rejimi: <https://studylib.ru/doc/813279/ter-minasova-s.-g.-135-yazık-i-məzhkul.turnaya-kommunikasiya>

8.İşgüzar Ünsiyyət Bacarıqlarını Necə İnkişaf Etdirmək olar - [Elektron resurs] - Giriş rejimi:

<https://school.bigbird.ru/articles/kak-razvit-navyki-delovogo-obsheniya/>

9.Qloballaşma dövründə mədəniyyətlərarası ünsiyyət: tolerantlıq və ya mədəni kimlik uğrunda mübarizə - [Elektron resurs] Giriş rejimi: <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhkulturnaya-communicata-in-the-era-of-globalizatsil>